

Razvojna obilježja u usvajanju govora kod djece rane i predškolske dobi

Vlajnić, Mirjana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:798976>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Mirjana Vlajnić

**RAZVOJNA OBILJEŽJA U USVAJANJU GOVORA KOD
DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

Diplomski rad

Zagreb, travanj, 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Mirjana Vlajnić

**RAZVOJNA OBILJEŽJA U USVAJANJU GOVORA KOD
DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

Diplomski rad

Mentor rada:

izv. prof. dr. sc. Katarina Aladrović Slovaček

Zagreb, travanj, 2024.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POJMOVNO ODREĐENJE GOVORA I JEZIKA	2
2.1. Teorijska polazišta i najraniji razvoj govora	3
2.2. Predlingvistička faza	4
2.2.1. Fiziološki krik	5
2.2.2. Faza brbljanja	6
2.3. Lingvistička faza	7
2.4. Vremenske odrednice jezičnog razvoja	9
2.5. Usvajanje morfoloških struktura	11
3. POTICAJNA OKRUŽENJA I UTJECAJ MEDIJA	12
3.1. Poticajne igre i knjige	13
3.2. Tjelesna aktivnost i razvoj fine motorike	16
3.3. Utjecaj medija na govorno-jezični razvoj	17
4. POREMEĆAJI KOD RAZVOJA GOVORA	18
4.1. Organski poremećaji	19
4.2. Funkcionalni poremećaji	20
5. ISTRAŽIVANJE STUPNJA JEZIČNO-GOVORNOG RAZVOJA KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI	22
5.1. Cilj i problem istraživanja	22
5.2. Opis instrumenata istraživanja	22
5.3. Opis uzorka istraživanja	23
5.4. Rezultati istraživanja	24
5.4.1. Odgovori odgojitelja	24
5.4.2. Odgovori roditelja	30

5.5. Rasprava istraživanja	34
6. ZAKLJUČAK	36
7. LITERATURA	37
8. POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA	40

SAŽETAK

U radu se polazi od pretpostavke kako se temelji govorno-jezičnog razvoja pojavljuju već u fetalnoj dobi, a nakon rođenja djeteta taj razvoj postaje sve brži i intenzivniji. Dijete već po rođenju uspostavlja komunikaciju s majkom, a ta prva faza glasanja u kojoj dijete okolini daje informacije o stanju u kojem se nalazi naziva se fiziološki krik. Dijete komunikacijske vještine, a kasnije i govor razvija prema unaprijed određenim stupnjevima. Period do treće godine života najosjetljivije je razdoblje za usvajanje govora, odnosno to je period u kojem je dijete usvojilo osnove materinskog jezika. No, usvajanjem baze materinskog jezika ne prestaje govornojezični razvoj već se on nastavlja tijekom cijelog života. Na razvoj govora utječu različiti čimbenici koji se na stupanj usvojenosti jezika i govora mogu odraziti pozitivno ili negativno. Pozitivan učinak imaju poticajne igre, čitanje bajke, pripovijedanje, razgovor s djetetom i slično, dok se u suvremenom (digitalnom) dobu pretjerana upotreba medija smatra glavnom prijetnjom pravilnom razvoju govora. U radu je provedeno istraživanjem s ciljem utvrđivanja stupnja govornog razvoja kod djece rane i predškolske dobi. U istraživanju je sudjelovalo 29 roditelja i 32 odgojitelja. Istraživanjem je utvrđeno kako velik broj djece ima teškoće u pravilnom izgovoru i savladavanju gramatike, a problem se pripisuje velikoj količini vremena u kojem su djeca izložena neprimjerenom i nepoticajnom medijskom sadržaju. Uz to, smanjena je količina poticajnih aktivnosti i igara i u vrtiću i u obiteljskom domu. Na temelju istraživanja donesen je zaključak kako prije svega valja poraditi na prevenciji razvoja teškoća učestalijim aktivnostima koje potiču pravilan govorno-jezični razvoj.

Ključne riječi: govor, govorno-jezični razvoj, rano usvajanje jezika, medijsko djetinjstvo

SUMMARY

The paper is based on the assumption that the foundations of speech and language development appear already in the fetal age, and after the birth of the child, this development becomes faster and more intense. The child already establishes communication with the mother after birth, and that first phase of child's producing sounds, in which the child gives information to the environment about the state in which it is, is called a physiological cry. The child develops communication skills and later speech according to predetermined levels. The period up to the third year of life is the most sensitive period for the acquisition of speech, that is, it is the period in which the child has acquired the basics of the mother tongue. However, the acquisition of the base of the mother tongue does not stop speech-language development, but continues throughout life. The development of speech is influenced by various factors that can have a positive or negative effect on the level of language and speech acquisition. Stimulating games, reading fairy tales, storytelling, talking to the child and similar, have a positive effect, while in the modern (digital) age excessive use of media is considered the main threat to the proper development of speech. In the paper, research was conducted with the aim of determining the level of speech development in children of early and preschool age. 29 parents and 32 educators participated in the research. The research found that a large number of children have difficulties in correct pronunciation and mastering grammar, and the problem is attributed to the large amount of time in which children are exposed to inappropriate and unstimulating media content. In addition, the amount of stimulating activities and games was reduced both in the kindergarten and in the family home. Based on the research, it was concluded that first of all, it is necessary to work on the prevention of the development of difficulties with more frequent activities that encourage proper speech and language development.

Key words: speech, speech-language development, early language acquisition, media childhood

1. UVOD

Govor je jedno od najmoćnijih sredstava komunikacije među ljudima, stoga ne čudi da su se znanstvenici bavili proučavanjem govora, a sukladno tomu proizašle su i brojne definicije. Govor je predmet proučavanja neurolingvistike, znanstvene discipline koja na sjedinjuje spoznaje neurologije, psihologije i lingvistike. Sustavi jezika uključuju glasove, njihovo značenje, poredak, oblike riječi te društvenu upotrebu jezika. Predstavljaju pravila koja je potrebno slijediti u komuniciranju kako bi nas drugi razumjeli. Razvoj jezika i govora najbrže se odvija u prve tri godine djetetova života. Dijete prolazi fazu od prvog glasanja, krika, do sposobnosti da sudjeluje u komunikaciji u kojoj može izraziti svoje potrebe, stavove i osjećaje. Taj se razvoj odvija po unaprijed znanim stupnjevima. S druge strane, u skladu s tekovinama civilizacije, današnja djeca u velikoj mjeri koriste elektroničke medije, što može imati i pozitivan i negativan utjecaj na razvoj govora u ranoj dobi.

Svrha rada je, na temelju empirijskog istraživanja, utvrditi postoje li teškoće u razvoju govora kod djece rane i predškolske dobi. Rezultati istraživanja istovjetni su literaturnim izvorima, odnosno istraživanjem je utvrđeno kako velik broj djece ima teškoće u govornom razvoju, što je u velikoj mjeri uzrokovano pretjeranom i nekontroliranom upotrebom medija. Također, istraživanjem je utvrđeno kako roditelji djece nisu dovoljno digitalno opismenjeni što dodatno negativno utječe na razvoj govora.

Za potrebe izrade rada korišteni su primarni i sekundarni podaci. Za prvi dio rada (desk istraživanje) koriste se sekundarni podaci; znanstveni i stručni radovi, knjige i publikacije koje se odnose na razvojne faze govora kod djece rane dobi, kako bi se na adekvatan način predstavio empirijski doprinos u drugom dijelu rada.

Za empirijski dio rada koristi se anketni upitnik kao primarni način istraživanja. U radu se koristi više znanstvenih metoda, s ciljem pojašnjavanja ključnih pojmova i testiranja postavljenih istraživačkih pitanja. Tijekom istraživanja postojeće literature koristi se metoda analize pri čemu se vrši analiza već postojećih pisanih izvora, koji se bave navedenom tematikom. Metoda deskriptivne analize koristi se za opisivanje činjenica, fenomena, procesa i pojava koje se istražuje. U radu se koristi induktivna metoda za promatranje činjenica iz kojih je moguće izvesti zaključke, a potom i deduktivna metoda kao sistemsko zaključivanje.

Metodom sinteze se iz jednostavnijih pojmova i zaključaka izvode složeniji zaključci.

2. POJMOVNO ODREĐENJE GOVORA I JEZIKA

Govor je socijalni fenomen čiji je pravilan razvoj moguć jedino u uvjetima ljudskog okruženja. Složen je i suptilan proces koji se odvija pod utjecajem brojnih čimbenika, stoga je predmet brojnih znanstvenih istraživanja (psiholoških, lingističkih i drugih) pa iz toga proizlazi i velik broj definicija koje na što precizniji način nastoje definirati govor. Zbog brojnosti definicija s jedne strane i ograničenog prostora u ovom kratkom radu s druge strane, biti će navedene tek neke od najčešće korištenih.

„Govor je oblik ponašanja čovjeka koje svaki slušatelj može opažati: slušati glasove, riječi i rečenice govora, vidjeti mimiku (pokrete lica) i pantomimiku (pokrete čitavog tijela) pri govoru, shvaćati kontekst socijalnih situacija u kojima se govor odvija i ponajprije na temelju nabrojenog razumijevati govorne poruke što ih sugovornik izražava. Istodobno, slušalac je i govornik, što znači da u vlastitoj produkciji govora kao oblika ponašanja izražava svoje misli, iskustva, htijenja, emocije itd., slušaocu s kojim komunicira.“ (Bežen, 2002:2).

Velik broj ljudi nikada se nije zapitao što je to jezik. Zašto i bi, kada je jezično znanje automatizirano; ljudi mogu razgovarati, slušati druge i pratiti upute bez svjesnog promišljanja o tome. Osim što jezik služi u komunikaciji, njime se oblikuju i prenose misli i znanja. No, Štajdohar (2018) navodi kako jezik, iako služi komunikaciji, ne može se definirati samo kao sredstvo komuniciranja jer kada bi bilo tako, svi na svijetu bismo komunicirali istim jezikom. Jezik je jezik je sastavnica sigurnosti, oko njega se zajednica okuplja i on omogućuje prepoznavanje svih drugih koji ne pripadaju zajednici.

Hržica i Peretić (2015) jezik definiraju kao sustav koji se sastoji od niza simbola s određenim značenjem i niza pravila kojima se ti simboli povezuju. Ovaj se pojam najlakše može zamisliti na razini riječi; riječ predstavlja određeni koncept. Primjerice, riječ *stol* ne označava samo stol za kojim trenutno radim, već predstavlja niz stolova: stol u kafiću, kuhinjski stol i čitav niz predmeta koji se uklapaju u koncept stola. Kada bi se svaki pojedini stol označavao različitom riječi, ne samo da bi trebalo previše riječi, već bi međusobno komunicirati mogli samo oni ljudi koji poznaju sve predmete u tom svijetu. Jezični sustav bogat je i složen i može se reći kako ga niti jedan govornik ne poznaje u potpunosti, već se svatko služi samo jednim dijelom tog sustava, a zbroj svih jezičnih znanja svakog govornika

određenog jezika čini taj jezik. Primjerice, Inženjer građevinarstva poznavati će stručnu terminologiju iz svog područja, ali neće poznavati terminologiju medicinskih znanosti. Isto tako, samo dio govornika nekog jezika poznavati će određeni dijalekt. Neki će govornici ovladati specijaliziranim načinima pisanja i služiti se znanstvenim stilom ili administrativnim stilom; posebni uporabni podsustavi unutar jednog jezika kojima se služi određena skupina govornika nekog jezika nazivaju se *jezični varijeteti* (Hržica i Peretić, 2015:10, prema Mićanović, 2006). Jezik je, dakle, sustav simbola i pravila kojima se ti simboli prenose u cjeline, a govor je sredstvo kojim se jezične cjeline prenose; proizvodnja zvukova koji prenose jezične simbole. Proučavanje komunikacijske funkcije jezika potvrđuje činjenicu kako je komunikacijska funkcija jezika primarna jezična funkcija koja se, pod utjecajem vanjskog svijeta, razvija od samog rođenja.

2.1. Teorijska polazišta i najraniji razvoj govora

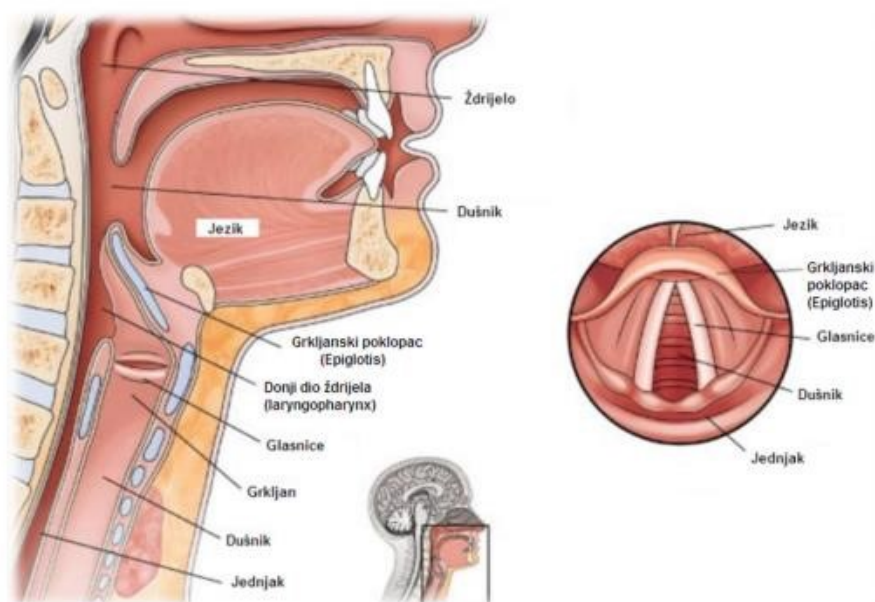
Zakoni razvoja govora nisu stihijski nego slijede određene zakonitosti, iznimno su složeni i još uvijek nisu u potpunosti znanstveno istraženi no jedno od prvih važnih znanstvenih otkrića u području razvojne psihologije sastoji se u tome da za svaku psihičku funkciju (uključujući i razvoj govora) postoji osjetljivo razdoblje u kojem se ta funkcija najučinkovitije razvija. Psihički potencijal novorođenčeta ogroman je i razvija se uglavnom pod utjecajem vanjskog svijeta. Oko 1,4 milijuna moždanih stanica novorođenčeta spremno je na beskonačan broj međusobnih spojeva (pružati „ruke“ jedna drugoj) kako bi primale informacije koje dolaze iz vanjskog svijeta. Sukladno navedenom, senzitivno razdoblje za razvoj govora je tzv. *faza ranog djetinjstva*- od prve do treće godine djetetova života. Na kraju prvu godinu dijete izgovara prvu riječ, a iza te prve svjesne riječi stoji složeno pripremno razdoblje tijekom kojeg se stvara temelj razvoja govora (Posokhova, 2008). Prema Andrešić i sur. (2010) razvoj jezika i govora najbrže se odvija u prve tri godine djetetova života. Dijete prolazi fazu od prvog glasanja, krika, do sposobnosti da sudjeluje u komunikaciji u kojoj može izraziti svoje potrebe, stavove i osjećaje.

Hunski navodi kako za razvitak normalnog govora moraju postojati osnovni fiziološki uvjeti (Hunski, 1988:251):

- dovoljna akustička i optička evolucija mozga,

- motorno kinetička evolucija mišića govornih organa,
- normalni tjelesni i duševni razvoj djeteta,
- razvoj volje za imitiranje kretnji govornih organa.

Za pravilno stvaranje glasa i govora nužni su normalno razvijeni govorni u fonacijskom aparatu, jer mehanizam govora zahtijeva punu funkcijsku aktivnost i koordinaciju svih perifernih i centralnih procesa. Govorni organi prikazani su na slici 1.

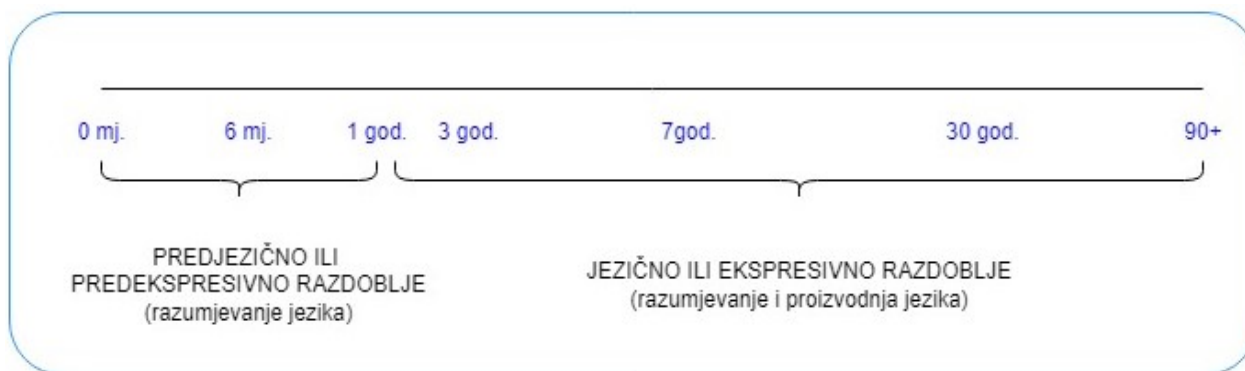

Slika 1. Govorni organi (artikulatori)

Izvor: <https://www.slideshare.net/ARIJIT8891/anatomy-of-the-larynx-by-arijit>

2.2. Predlingvistička faza

Predlingvističko ili *predjezično* razdoblje počinje od samog rođenja i traje do kraja prve godine, a moguće i još ranije- u utrobi, kada dijete sluša govor svoje majke i uči razlikovati taj glas od ostalih glasova. Jer treba naglasiti kako se govor razvija upravo *slušanjem*. Na slici 2 prikazan je vremenski slijed razdoblja jezičnog razvoja.

Slika 2. Vremenski prikaz razdoblja dječjeg razvoja

Izvor: izrada autorice prema Kuvač Kraljević i Kologranić Belić (2015). *Rani jezični razvoj*. Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. str. 25

2.2.1. Fiziološki krik

Od prvog dana djetetova života do osmog tjedna (odnosno prva dva mjeseca života) fiziološkog krika i refleksnog glasanja. To su spontana obilježja koja odražavaju fiziološko i emocionalno stanje bebe. Beba uzdiše, kiše, kašlje, plače kada je gladna ili osjeća nelagodu. Kao što beba čini mnogo spontanih pokreta ručicama i nožicama tako nesvjesno pokreće i govorne organe- jezik, donju usnicu, vilicu i glasnice. U kriku dominiraju zvukovi slični samoglasnicima, uz blagu nazalnost glasa. Procjena krika ima važno značenje; krik zdravog novorođenčeta je glasan, bistar i čist, a simptom mogućeg rizika je prodoran ili vrlo tih krik koji se sastoji od kratkih naglih vriskova ili jednoličnog stenjanja bez osobitog somatskog razloga (dijete ništa ne boli) (Posokhova, 2008).

Druga faza govora traje od 8. do 20. tjedna (od 2. do 5. mjeseca) i ta je faza praćena kvalitetnom promjenom krika, pojavom smijeha i gukanja. Dijete u ovoj fazi počinje ovladavati prvim elementom ljudskog govora- intonacijom. Tako se od trećeg mjeseca razvija intonacijska kvaliteta krika: krik se mijenja ovisno o bebinom stanju, a on nije imalo jednoličan nego je izražajan i vrlo bogat. Beba na taj način daje majci glasovne signale da je gladna, mokra, umorna ili da je nešto boli i smeta. Beba oponaša govor vlastitih roditelja vlastitim glasovnim reakcijama. U početku su to kratki glasovi, a kasnije se te reakcije produljuju, postaju ritmične i intonacijski složenije. U ovoj je fazi s bebom važno ostvariti

govornu i emotivnu interakciju zbog važne uloge ove faze koja ostvaruje prijelaz iz refleksnog sonatnog glasanja prema pravom komunikativnom glasanju (Posokhova, 2008).

2.2.2. Faza brbljanja

Treća faza počinje između 16. i 20. tjedna (od 4.5 do 7.5 mjeseca) i u toj se fazi pojavljuju glasovne igre i brbljanje. Bebina usna šupljina je narasla pa ima više prostora za različita kretanja jezikom. Postupno se pojavljuje početno slogovno glasanje (baa, maa, taa) koje kasnije prelazi u slogovno brbljanje. Brbljanje se ostvaruje kroz dvije faze (Kuvač Kraljević i Kologranić Belić, 2015:28):

- *reduplicirano brbljanje*- u ovom razdoblju dijete proizvodi nizove glasova iste glasovne strukture (primjerice, *da-da-da-da* ili *ba-ba-ba-ba*) te
- *nereduplicirano brbljanje*- djeca proizvode nizove različitih slogova (primjerice, *bama-po*).

Pojavljivanje slogova ili brbljanje iznimno je bitno za razvoj govora. Iako u tom razdoblju dijete proizvede mnoštvo različitih nizova slogova, samo neke od njih okolina prepoznaje kao one sa značenjem (primjerice, *ta-ta*, *ba-ba*) i potiče njihovu proizvodnju. Iako nizovi nisu prva riječ, roditelji mu najčešće daju takvo značenje. Brbljanje označava tek početak produktivnog fonološkog razvoja, a njegov izostanak prvi je znak mogućih teškoća u govornom razvoju.

Četvrta faza počinje između 20. i 25. tjedna i traje do 50. tjedna (5-7,5.- 12,5. mjeseca). Prati se aktivnim slogovnim brbljanjem i upravo u ovoj fazi slogovi počinju podsjećati na prave glasove materinskog jezika. Kod zdrave djece slogovno brbljanje postaje samostalna komunikativna aktivnost. Upravo ova faza smatra se posebno osjetljivom za usavršavanje svjesne glasovne percepcije govora (Posokhova, 2008).

2.3. Lingvistička faza

Oko prve godine kada dijete proizvede prvu riječ počinje *lingvističko, jezično* ili *ekspresivno* jezično razdoblje. Na slici 3 prikaz je jezični razvoj kod djeteta u dobi od 1. do 5. godine

Slika 3. Prikaz jezičnog razdoblja od 1. do 5. godine

IZVOR: izrada autorice prema Kuvač Kraljević i Kologranić Belić (2015). *Rani jezični razvoj*. Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, str. 31

Prva riječ javlja se između 10. i 14. mjeseca, a po sadržaju nosi višestruka značenja cijele rečenice pa se naziva *holofraza*. To znači da riječ *mama* može značiti *podigni me, nosi me, nahrani me* i sl. U usporedbi s fonologijom riječi odraslih, prve dječje riječi su sporadične i nose manje fonološke obavijesti. Prva izgovorena riječ ujedno je početak razvoja aktivnog rječnika (Kuvač, 2009). Vrsaljko i Paleka (2018) navode da se dijete neko vrijeme zadržava u toj tzv. *holofrastičnoj fazi upotrebe jezika*, u kojoj su iskazi djeteta maksimalno informativni u kontekstu u kojem se pojavljuju. Primjerice, ako dijete želi bananu, vjerojatnije je da će reći *banana* nego *hoću*, a ako mu se nudi banana, a ono je ne želi, odgovor će najvjerojatnije biti *ne*. Rječnički je razvoj u tom razdoblju spor i u prosjeku se mjesečno u mentalni leksikon pohrani ili 9 riječi, a kada se takvom brzinom pohrani masa od 50 riječi tada dolazi do naglog porasta rječnika koji se naziva *leksički brzac*. To se događa u razdoblju od 15. do 22. mjeseca.

Razdoblje *dvočlanih izraza* traje između 20. i 24. mjeseca, a u ovom se razdoblju javljaju različite kombinacije riječi (primjerice, *mama daj, hoće soka*). Simptomi rizika pojave poremećaja govora tijekom ove faze su izostanak ili ukočenost izgovora riječi ili usporeno brbljanje koje nije povezano s razumljivom komunikacijom. Ipak, u ovoj je fazi

dopušteno pojavljivanje pogrešaka, poopćavanja ili sužavanja na morfološkoj i semnatičko-lexičkoj razini (primjerice, *konjovi, puži, hoćem...*). razdoblje između treće i četvrte godine razdoblje je kada bi trebala biti usvojena *osnova materinskog jezika* koja označava usvojenost temeljnih odrednica svih jezičnih sastavnica koje čine jezik. Dijete sada posjeduje određeni broj riječi koje može slagati u sve složenije rečenične strukture. Tijekom usvajanja jezika djeca se suočavaju sa zadacima otkrivanja značenja iskaza u komunikacijskom kontekstu i uče stvarati društveno prihvatljive izraze (Kuvač Kraljević i Kologranić Belić, 2015).

Zaključno, jezični razvoj je proces koji traje cijeli život, a obilježavaju ga brojne društvene i kulturološke promjene. Razvoj jednostavnog fonološkog sustava iz razdoblja brbljanja preduvjet je za razvoj leksikona u obliku riječi. A te prve riječi preduvjet su za razvoj morfologije i sintakse. Jezični razvoj ne prestaje ni kada se dostigne osnova materinskog jezika, već razvoj s vremenom postaje napredniji, složeniji i uglađeniji, a čovjek se njime koristi u različitim situacijama.

Tijekom prve godine djetetova života intenzivno se razvija intonacijski element govora u povezanosti s emocijama, gestama i izrazima lica. Na temelju toga pojavljuju se prve riječi. Od tog trenutka (nakon što je dijete izgovorilo i usvojilo svoju prvu smislenu riječ) prati se razvoj govora prema broju riječi koje izgovara. Rani jezični razvoj nije opterećen standardnim jezikom već je mješavina različitih idioma (dijalekt, majčin jezik, jezik vršnjaka i sl.) kojima je dijete izloženo u prvim godinama svog života. Usvajanje materinjeg jezika Vrsaljko i Paleka (2018) promatraju kroz četiri aspekta:

1. prvi aspekt usvajanja materinskog jezika počinje odmah nakon rođenja (fiziološki krik),
2. drugi aspekt podrazumijeva upotrebu gramatike, odnosno jezičnih oblika vlastitog jezika,
3. treći aspekt je semantika, odnosno sposobnost razumijevanja značenja,
4. sposobnost da se upotrebom govora komunicira (da se nešto uradi i postigne).

Navedena četiri aspekta se međusobno su ovisni i neodvojivi. Proces usvajanja materinskog jezika počinje odmah nakon rođenja, odnosno kada majka uspostavi vezu s djetetom koja će biti osnova razvoja međusobne komunikacije, ali i buduće komunikacije djeteta sa svijetom koji ga okružuje i u kojem ostvaruje svoje želje i potrebe. Uz pomoć

odraslih (u većini slučajeva majke) dijete ulazi u jezičnu zajednicu i spoznaje kulturu svog materinskog jezika (Vrsaljko i Paleka, 2018:142, prema Prebeg-Vilke 1991).

2.4. Vremenske odrednice jezičnog razvoja

Intenzivnija istraživanja ranog jezičnog razvoja počinju 70-ih godina prošlog stoljeća, a kao teorijsko uporište imala su viđenje koje je 50-ih godina postavio Noam Chomsky; jezični razvoj urođen je i neovisan od drugih kognitivnih funkcija. Također, prema Chomskome, kada djeca ovladaju temeljnim morfološkim i sintaktičkim strukturama svog jezika (kraj 3. i početak 4. godine života), dostignuta je osnova materinskog jezika i time završava jezični razvoj djeteta.

No, kasnijim istraživanjima došlo do spoznaja kako je jezik kognitivna funkcija i kao takav neodjeljiv je od ostalih kognitivnih funkcija poput pažnje, percepcije, pamćenja, mišljenja itd. Zanimljivo je napomenuti kako su gotovo sva istraživanja jezičnog razvoja u tom razdoblju bila usmjerena na rani jezični razvoj, a neki pomaci usmjereni prema istraživanju kasnog jezičnog razvoja dogodili su se 80-ih godina. Sustavna istraživanja jezičnog razvoja dogodila su se 90ih godina, međutim ni danas autori nisu usuglašeni oko vremenske granice kasnog jezičnog razvoja. kod nekih autora (Kuvač, Olujić, 2015., prema Karmiloff- Smith, 1987) donja granica je pet godina, za Berman (2004) je to polazak u školu, a Nippold (2007) kao gornju granicu navodi razdoblje kasne adolescencije (19 godina). Većina autora kao gornju granicu završavanja jezičnog razvoja navodi razdoblje rane adolescencije (15 godina), no neovisno o dobnoj granici koja se navodi u literaturi, važno je istaknuti da to nikako ne znači da jezik u tim godinama dosegne najviši stupanj razvoja i da se u narednim godinama više neće razvijati. Daljnji razvoj u velikoj će mjeri biti obilježen obrazovanjem i postignutim akademskim vještinama. Jezik se razvija cijeli život, odnosno kako je to istaknula Mildred Berry: „*Toliko dugo dok govoriš, moraš učiti kako govoriti.*“ (Kuvač, Olujić, 2015:37).

Osim znanstvenih istraživanja podatke o ranom jezičnom razvoju prikupile su i neke majkelingvistkinje iz cijelog svijeta koje su, od rođenja svog djeteta, svakodnevno bilježile njihov govor. Tako su prikupljena saznanja da jednogodišnje dijete urednog razvoja barata s tek nekoliko riječi, dvogodišnjak u svom fondu ima 200 do 300 riječi, a trogodišnjak 1500 do

2000 riječi. Dakle, djetetov se vokabular intenzivno popunja. Svako dijete ima dva fonda riječi- pasivan i aktivan. Pasivan fond odnosi se na one riječi koje dijete ima u svom vokabularu, razumije ih, ali ih ne koristi. To su najčešće „odrasle“ riječi koje mu još nisu dostupne, ali ih razumije. Aktivan fond riječi odnosi se na riječi koje dijete upotrebljava i razumije. Temeljem raspona fonda aktivnog rječnika procjenjuje se djetetov mentalni razvoj. Dijete usvaja govor postupno, a to se tiče i izgovora. Prvi glasovi koje beba ispušta nejasni su i akustički neodređeni, no s godinama se izgovor usavršava i dijete se približava ispravnom izgovoru svakog glasa. U glasovnom sustavu jezika postoje glasovi ranijeg i kasnijeg razvoja; očekivano, ranije se pojavljuju glasovi koji su jednostavniji za izgovor, a kasnije glasovi koji zahtijevaju složenije pokrete govornih organa (posebice jezika). U tablici 1 prikazana je pojava glasova u odnosu na dob djeteta (Posokhova, 2010).

Tablica 1. Pojava ispravnog izgovor glasova u odnosu na dob djeteta

1- 2 godine	2- 3 godine	3,5- 4,5 godine	4,5- 5 godina
P, O, E	I, U	S, Z, C, Š, Ž	Č, Ć, DŽ, Đ, R
P,B	F, V, T, D, N, NJ M, K, G, H, J	L, LJ	

Izvor: Izrada autorice prema Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje*. Buševac: Ostvarenje d.o.o., str. 20

Glavna svrha tablica razvoja je pomoći roditeljima, odgajateljima i stručnim osobama (pedijatru, logopedu) procijeniti teče li razvoj govora uredno. Primjerice, informacije koje roditelj bilježi biti će korisne pedijatru koji prati razvoj djeteta. Stručnjacima vrtića biti će lakše planirati odgojno-obrazovne postupke imajući u vidu djetetove individualne karakteristike. Budući da najosjetljivije razdoblje za razvoj govora traje od prve do treće (kod neke djece do četvrte godine) godine života, potrebno mu je posvetiti veću pozornost. U drugoj tablici prikazan je rast fonda riječi od prve do četvrte godine.

Tablica 2. Rast fonda riječi od prve do četvrte godine

Dob	Najmanji broj riječi	Najveći broj riječi
12-14 mjeseci	3	58
15-17 mjeseci	4	232
18-20 mjeseci	44	383
21-23 mjesec	67	707
27-30 mjeseci	171	1509
3- 4 godine	598	2346

Izvor: Izrada autorice prema Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece: priručnik za roditelje*. Buševac: Ostvarenje d.o.o., str. 21

Kada razvoj govora izostaje, roditelji ponekad čekaju da ono „samo progovori“, vjerujući da će zaostajanje proći samo od sebe. Na taj se način često gubi dragocjeno vrijeme logopedске intervencije, jer se to najčešće ne događa. Zato je uvijek bolje odvesti dijete na savjetovanje, koje roditeljima pruža priliku da nauče kako poticati razvoj govora kod njihovog djeteta koje je, kao i svako drugo biće individualno, pa zahtijeva i individualan pristup.

2.5. Usvajanje morfoloških struktura

Osnovne morfološke strukture (glagoli, imenice, pridjevi), odnosno one riječi koje nemaju značenje samo za sebe, Roger Brown naziva *funktorima*. U telegrafskom govoru djeteta oni ne postoje već se postepeno javljaju sukladno stupnju jezičnog razvoja. dijete mora njima ovladati kako bi moglo smisljeno povezati riječi u rečenici. Iako je gramatika složena, zanimljivo je utvrditi kolikom lakoćom je djeca svladavaju (Vrsaljko i Paleka, 2018, prema Kenn i Masterson 2004).

Glagolska i imenska morfologija u ranom jezičnom razvoju govora prati se brojem novih riječi koje dijete izgovara. U dobi od oko 18 mjeseci događa se eksplozija imenovanja, faza u kojoj dijete počinje koristiti kompleksnije izraze, a uz imenice u djetetovu vokabularu prisutni su i glagoli, pokazne zamjenice i opisni pridjevi. U drugoj godini dijete počinje

koristiti imenice i glagole, ali bez prijedloga i veznika i nije prisutno slaganje u rodu, broju i padežu. To se naziva telegrafski govor (Vrsaljko i Paleka, 2018, prema Starc; Čudina Obradović; Pleša; Profaca i Letica 2004). u dobi od druge do treće godine dijete razumije razlike u značenju riječi, imenuje predmete a govor je razumljiv većini odraslih. U drugoj polovici druge godine života dijete počinje povezivati riječi i stvarati prve rečenice (primjerice, *ne piti*).

Od treće do četvrte godine služi se rečenicama koje imaju četiri ili više riječi i obično sklapa razumljive i smislene rečenice, bez ponavljanja riječi; primjerice, opisuje što se dogodilo u vrtiću (Posokhova, 2008). U narednim godinama (peta i šesta godina života) dijete se koristi svim vrstama rečenice, a gramatički izgovor je pravilan i točan. U toj dobi dijete može razumjeti složenije i kompleksnije rečenice, a razvoj govora razvija usavršavanjem sintakse (Sternberg 2005). Iako u ranom razvoju usvajanju hrvatskog jezika prevladavaju imenice i glagoli, u dječjem vokabularu pojavljuju se i ostale vrste riječi. One se najlakše uče kroz ponavljanje brojalica i pjesmica ili slušanjem priča. Pridjevi se javljaju u naučenom, a kasnije i u spontanom govoru.

Leksički razvoj djeteta mnogo je zahtjevniji proces povezivanja riječi unutar različitih kategorija. Iako usvajanje fonda riječi nikada ne prestaje, ono s godinama (ovisi o kronološkoj dobi i stupnju ovladavanja jezika) znatno opada. Za razliku od ranog razvoja u prvim godinama života, koji je obilježen brzim promjenama, te su promjene postupne, a kvantitativni napredak spor. Obzirom da je rana dob najosjetljivije razdoblje za jezični razvoj, radom s djecom se može učiniti mnogo za razvoj jezika i bogaćenje govora. Pri tome se može i mora koristiti svaka situacija koja tome doprinosi, kao i svako pomagalo koje pospješuje usvajanje značenja što većeg broja i spektra riječi.

3. POTICAJNA OKRUŽENJA I UTJECAJ MEDIJA

U literaturi se može pronaći velik broj zanimljivih aktivnosti kojima se potiče razvoj govora kod djece predškolske dobi, a to poticanje najlakše i najuspješnije provode roditelji jer upravo oni najbolje poznaju svoj dijete. Također, odgajatelji u vrtiću potiču pravilan izgovor i šire rječnik svakodnevne i tematske komunikacije. Razvojna psihologija opisuje stupnjeviti razvoj predškolskog djetinjstva (Posokhova, 2008):

1. Razdoblje dojenčeta: od rođenja do prve godine života,

2. Rano djetinjstvo: od prve do treće godine,
3. Mlađa i srednja predškolska dob: od tri do četiri i pol godine života,
4. Starija predškolska dob: od četiri do navršenih sedam godina života.

Za svaki stupanj razvoja postoje poticajne aktivnosti; za novorođenče je to kontakt s majkom, u ranom djetinjstvu dijete počinje pokazivati zanimanje za okolinu, za predškolca je vodeća aktivnost igra koja postupno napreduje od jednostavnog manipuliranja predmetima do socijalnog simboličkog igranja u kojem dijete oponaša ponašanje odraslih. Kada dijete kreće u školu igra prelazi u učenje pa tada učenje postaje vodeća aktivnost. Poznavanje stupnjeva razvoja nužno je za učinkovito poticanje razvoja, jer se samo na taj način potiče najprirodniji oblik razvoja.

S druge strane, u studiji pod nazivom *Metaanaliza utjecaja ekraniziranih medija na učenje i formiranje rječnika u ranom djetinjstvu* objašnjeno je kako je problem razvoja govora kod djece u porastu, pri čemu se prevelika izloženost ekranima smatra kao jednim od najčešćih uzroka.

Autori studije istraživanjem su utvrdili teškoće u jezičnom razvoju (nepravilan izgovor) i smanjen vokabular kod djece izložene medijskim sadržajima (Jing i sur., 2023). U nastavku rada prikazane su poticajne aktivnosti za pravilan jezični razvoj te razmatranja o negativnom utjecaju medija na jezični razvoj djeteta.

3.1. Poticajne igre i knjige

Poticajna okolina za razvoj novorođenog djeteta su različiti predmeti koje dijete istraživati osjetilima; razgledavati uzorke na tapetama, viseće igračke različitih boja i oblika, opipavati predmete napravljene od različitih materijala i sl. Diamond (2006) tvrdi kako je potpuno pogrešno mišljenje da novorođenčetu treba potpuna tišina i mir. Sasvim suprotno, u uvjetima poticajnog okruženja mozak raste i razvijaju se bogate neuronske veze. Ward Platt (2010) skreće pozornost na činjenicu da roditelji često djeci tepaju, no autor upozorava da, koliko god to neodoljivo bilo, takav način govora treba izbjegavati. Roditelji (a i ostali iz okoline) trebaju koristiti čist i razgovijetan govor i na taj način biti dobar govorni model. Važno je često pričanje s djetetom; prilikom šetnje, tijekom vožnje automobilom, dok roditelj djetetu objašnjava što radi i sl. Igra je najprirodniji način učenja govora stoga se u području

ranog i predškolskog odgoja nude različite igre koje omogućuju djeci da razvijaju maštu i kreativnost. Autorica Herljević (2002) navodi kako je tijekom rada s djecom, a posebno se to odnosi na djecu s govornim teškoćama, zapazila kako je djetetu lakše prihvatiti govorno građivo ako je ritmično.

Ritmične pjesmice dijete uči spontano, bez naprezanja, zato što osjeća zadovoljstvo već od samog procesa ponavljanja. U nastavku su prikazane tri pjesmice koje je sastavila autorica Herljević, a koje mogu poslužiti logopedu, a i roditelju i odgojitelju u fazama automatizacije i diferencijacije pravilnog izgovora glasova.

GLAS S

OSAM SATI

Osam sati,

Treba večerati!

Operi ruke!

Tu su kruh i sol!

Posoli salatu

I stavi na stol!

GLAS LJ

LJULJAČKA

Gore- dolje,

Gore- dolje,

Ljuljamo se,

Drž' se bolje!

GLASOVI L-V

DVIJE PTICE

Na krovu je sjedila,

Jedna ptica plava

i tužno je pjevala:

„va-va, va-va, va-va.“

A kad je doletjela

druga ptica mala,

veselo su pjevale:

„La-la, la-la, la-la!“

Izvor: Herljević, I. (2002). *Govor, ritam, pokret. Pjesme i igre za razvoj govora*. Zagreb: Ostvarenje d.o.o.

Za razvoj govora od rane dobi koriste se slikovnice. Budući da je slikovnica zbir slika, ona ima prednost pred tekstualnom knjigom, jer se brže i lakše čita, odnosno, uočava se kao cjelovit simbol te na taj način izaziva niz pojmova kod čitatelja (u ovom slučaju- djeteta). Ilustracija je pri tome najvažniji element, ona treba svojom duhovnom nadgradnjom angažirati svijest djeteta te vizualne emotivne ekspresije likovnog i literarnog umjetničkog doživljavanja pretvarati u nove emotivne vrijednosti. Svaka slikovnica ima pet funkcija (Šišnović, 2011):

1. *informacijsko-odgojna funkcija*- daje odgovor na pitanje koje dijete postavlja sebi i roditeljima, ali može dobiti i odgovor na probleme kojih dosada nije bilo niti svjesno,

2. *spoznajna*- dijete kroz slikovnice spoznaje provjerava spoznaje i znanje o stvarima,
3. *iskustvena*- slikovnica pomaže u procesu socijalizacije djeteta,
4. *estetska*- kod djeteta se razvija osjećaj za lijepo,
5. *zabavna funkcija*- s jedne strane dijete se zabavlja gledajući slike, a s druge mu je strane pružena roditeljska pažnja.

Razvoj tehnologije imao je utjecaj i u načinu izrade slikovnica, pa tako danas slikovnice mogu biti u digitalnom obliku, multimedijске i slično. Na slici prikazane su dvije vrste suvremenih slikovnica.

Slika 4. Primjeri suvremene slikovnice

Izvor: <https://www.svijet-beba.hr/index.php?menu=36&search=slikovnice>

Svi znaju koliko djeca vole bajke. Bajke su vanjski čimbenici koji pomažu unutarnjem razvoju živčanog sustava. Kada se djetetu priča bajka, ono stvara sliku na temelju riječi. No, zbog vanjskih utjecaja, sposobnost stvaranja unutarnjih slika je manja. Stoga je pričanje često puta potrebno obogatiti dodatnim sadržajima (igračke, geste). Pričanjem, a ne čitanjem, razvija se kontakt s djetetom; prvo očima, a onda pokretima i gestama. Na taj način dijete postaje zainteresirano, potiče se koncentracija, te dijete istovremeno može slušati i gledati. Način na koji pripovjedač priča, utječe na slušatelja, a energija koju ulaže u pričanje i

usmjerava prema djeci, vraća mu se kroz njihovo oduševljenje tijekom pripovijedanja. Bajka, dakle, osim što zabavlja dijete, daje mu sliku o samome sebi i potpomaže razvoj njegove osobnosti. Bajke, u maštovitom obliku, prikazuju zdrav proces ljudskog razvoja i privlače dijete da u njemu sudjeluje, da sam kreira svoju osobnost (Velički, 2013).

3.2. Tjelesna aktivnost i razvoj fine motorike

Čovjek je stvoren da uživa u aktivnosti koje pospješuju razvoj mozga. to je razlog zašto djeca vole da ih se digne, gura, grli, zato vole skakati, trčati, igrati se u parku ili na plaži. Djetetu od najranije dobi treba omogućiti kretanje (prvo u krevetiću, u ogradici za igranje, poslije puzanje po sobi i penjanje na više površine) jer kretanje i vježbanje potiču razvoj mozga. Također, fina motorika povezana je s razvojem govora. Djeca koja zaostaju u razvoju fine motorike najčešće zaostaju i u razvoju govora; kada razvoj pokreta prstiju odgovara dobi, razvoj govora također je uredan. Kada razvoj fine motorike zaostaje, zaostaje i razvoj govora.

Dakle, što su djetetovi prstići aktivniji, to se bolje ostvaruje njegov govorni, emotivni i intelektualni razvoj (Posohkova, 2008). Igre u kojima se koriste ruke omogućuju djeci da razvijaju svoju maštu i kreativnost jer ruke mogu predstavljati sve što je potrebno u tom trenutku (auto, kuća, balon). Igre s prstima kod djece potiče razvoj:

- fine motorike,
- osjećaj za ritam, naglasak i intonaciju,
- osjećaj bliskosti,
- pravilan izgovor.

Pokretne igre namijenjeni se djeci u dobi od 3 do 7 godina, a služe učvršćivanju usvojenih motoričkih i govornih vještina. Kroz pokretne igre djeca uvježbavaju koordiniranost, emocionalnost i točnost različitih pokreta, usavršavaju aktivnu pažnju, brzinu motoričke reakcije, spretnost i kinestetičku inteligenciju. U nastavku je opisan primjer logoritmičke igre za najmlađe.

KOKOŠ

Dijete sjedi nasuprot nas. Stisnemo šaku, a između svakog prsta stavimo zrno kukuruza. Ruku položimo na stol tako da palac ostane na vrhu kao poklopac. Djetetova ruka je „kokoš“, a kažiprst je njen kljun. Kokoš kljuca najprije po palcu, a onda po ostalim prstima

redom, tražeći da se prsti otvore i da dopuste „koki“ da uzme kukuruz. Kasnije se uloge zamjene (kukuruz se skriva u djetetovoj ruci). Za vrijeme igre može se pjevušiti pjesmica. Pjesmica se ponavlja s time da se svaki put imenuje drugi prst i to od palca redom. Mali prste ne skriva zrno i „koka“ ga više ne nalazi pa ga zato malo uštipne, za šalu.

*Kljuc, kljuc,
kljucala, koka
zrno pitala.
sada (palac)
otvori,
reci koki: „Izvoli!“*

Izvor: Posokhova, I. (2002). *Govor, ritam, pokret. Pjesme i igre za razvoj govora*. Zagreb: Ostvarenje d.o.o., str. 73

Kroz pokretne igre djeca doživljavaju različita društvena iskustva; zajedničke pobjede, prvo iskustvo poraza, pomaganje suigračima, preuzimanje odgovornosti, slijedenje pravila i upute, čekanje na svoj red i dr. Također, važno je poticati razvoj prstiju ruke od najranijeg djetinjstva jer se formiranje važnih govornih zona u mozgu ostvaruje pod utjecajem živčanih impulsa prstiju ruku, Pri tome kao vježba može poslužiti stara narodna igra-pjesmica:

*Ovaj ide u lov.
Ovaj nosi pušku.
Ovaj jede krušku.
Ovaj kaže: „Daj meni!“
Ovaj kaže: „Ne dam tebi!“*

Pri tome se dodiruje svaki djetetov prstić od palca do malog prsta.

3.3. Utjecaj medija na govorno-jezični razvoj

U vrijeme ubrzanog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije i široke dostupnosti elektroničkih medija, može se reći da upravo mediji u određenoj mjeri odgajaju današnju djecu. Ubrzani način života roditeljima ostavlja sve manje vremena, bajke se sve

manje čitaju, a pažnju djeci zaokupljaju junaci iz crtanih filmova. Dijete je medijima, izravno ili neizravno, izloženo od samog rođenja pa se s pravom može reći da je današnje djetinjstvo postalo medijsko. Za korištenje medija potrebno je razviti medijsku pismenost. Medijska pismenost ne podrazumijeva samo osposobljenost za tehničko služenje medijima već i osposobljenost za kritičko promišljanje o njima (Pašica, 2020). Djeca su najosjetljiviji konzumenti medija, posebno predškolska čije se kritičko mišljenje i sposobnost logičkog zaključivanja još razvija, pa su stoga još više podložna negativnom utjecaju medija (Radeljak, 2016). No, kakav će utjecaj na razvoj djeteta imati mediji, ovisi o količini vremena koje provodi pred ekranima i o pasivnosti ili aktivnosti roditelja. Zbog toga je digitalna pismenost kao cjeloživotna kompetencija izuzetno važna za odrasle. Isključiv stav roditelja *za* ili *protiv* medija također je štetan za razvoj djeteta. Razgovor s djecom o određenom medijskom sadržaju najbolji je način medijskog opismenjivanja djeteta, iz njega se može saznati kako je medijski sadržaj utjecao na dijete (Pašica, 2020).

Važno je za naglasiti da je štetan utjecaj medija dalekosežan i njegove posljedice na razvoj djeteta nisu vidljive odmah. Kao najštetniji vid prekomjerne upotrebe medija zabilježen je porast agresivnosti: dijete koje u najranijoj dobi konzumira nasilan medijski sadržaj, ono će kasnije, kroz igru, imitirati ono što je vidjelo i čemu je izloženo. Štetan utjecaj medija u kontekstu govorno-jezičnog razvoja očituje se u nižim jezičnim sposobnostima: slabe predčitalačke vještine, zakašnjeni govor, prejednostavne rečenice, zakinutost u druženju s vršnjacima i roditeljima. Nadalje, pretjerano korištenje medija dovodi do gubitka čitalačkih navika i smanjenog razumijevanja pročitano kao i do usporavanja motoričkih refleksa (Pašica, 2020 prema Apel i Masterson, 2004).

4. POREMEĆAJI KOD RAZVOJA GOVORA

Razvoj djeteta i njegov govor složen je i suptilan proces na koji može utjecati puno čimbenika, kako vanjskih tako i unutarnjih pa se u tom kontekstu obitelj, kao djetetovo najprirodnije okruženje smatra i ključnim faktorom za poticanje razvoja govora i komunikacije, socijalnih vještina i drugih razvojnih područja. Poremećaji izgovora, odnosno poremećaji artikulacije spadaju u skupinu dislalije (*Dyslalie*) a očitiju se u (Škarić, 1998):

- omisijama (izostavljanjima) glasova,

- supstitucijama (zamjenom) glasa i
- distorzijama (neispravnom izgovoru) glasova.

U starijim se literaturama (Vuletić, 1987) u definiranju dislalije koristi termin *tepanje* i on ga definira kao govorni poremećaj, izraženu nemogućnost ili nepravilno izgovaranje nekih glasova, zamjena glasova drugim glasom i deformiranje slogova i riječi. Ista autorica govorne poremećaje kod djece dijeli u dvije osnovne skupine:

- a) *organske poremećaje* i
- b) *funkcionalne poremećaje*.

Takva podjela strogo razdvaja poremećaje uzrokovane nekom bolešću ili anomalijom govornih organa u osoba čiji su govorni organi normalni ali je poremećena njihova funkcija.

4.1. Organski poremećaji

Pod organske poremećaje ubrajaju se manje ili veće nepravilnosti u anatomskoj građi govornih organa koje nastaju tijekom embrionalnog razvoja ili tijekom ranog djetinjstva. Tu spadaju anomalije zagriža, rascjepi usnice i nepca, kratak frenulum, proturzija i progenija vilice, slabije pokretan jezik, oštećenja sluha, traumatska oštećenja itd. učestaliji razlog nepravilnog izgovora je nedovoljna pokretljivost i opća nespretnost govornih organa, npr. ako dijete ne može zadržati jezik u nužnom položaju ili brzo prelaziti na novi pokret. To može biti uzrokovano manjim ili većim neurološkim disfunkcijama. Nespretnost govornih organa često je karakteristična za „slabašnu“ djecu, podložnu čestim prehladama, djeci koja imaju slab imunitet, a posebno je karakteristična za djecu koja pate od aftoznog stomatitisa (recidivirajućih bolnih ranica na pokretnim dijelovima sluznice usta koje uzrokuju bol pri pokretanju jezika). Kao mogući razlog odstupanja izgovora potrebno je naglasiti slabo razvijem fonematski sluh, odnosno specifični sluh koji ima sposobnost prepoznavanja i razlikovanja glasova koji oblikuju riječ. Zbog nerazlikovanja nekih akustični bliskih glasova dijete ih zamjenjuje u vlastitom izgovoru (Posokhova, 2008).

Preventivna mjera osiguravanja psihofizičkog zdravlja počinje održavanjem zdravih životnih navika budućih roditelja još i prije trudnoće, a posebice tijekom trudnoće i nakon

rođenja djeteta. Budući da je jedan dio teških smetnji izgovora uvjetovan anatomskim malformacijama govornih organa nastalih tijekom embrionalnog razdoblja, taj dio prevencije osobito je važan.

Tjelovježba, kretanje, zdrava prehrana obogaćena mineralima i vitaminima kao i psihička stabilnost majke iznimno su bitni za ispravno formiranje govornog aparata (Posokhova, 2008). No, valja naglasiti kako svaki nepravilno izgovoreni glas ili skupine glasova ne pripadaju strogo patološkom izgovoru. Dijalekt uvelike može uvjetovati odstupanja od standardnog izgovora vokala i konsonanata. Svi glasovi nisu jednako često poremećeni. Bez obzira na uzroke, tj. bez obzira na to radi li se o funkcionalnim ili organskim poremećajima artikulacije, osim u slučaju velikih odstupanja uzrokovanih npr. rascjepom nepca, poremećeni su isti glasovi, odnosno iste skupine glasova.

4.2. Funkcionalni poremećaji

Iako su se u prošlosti uzroci govornih poremećaja svrstavali uglavnom u organske uzroke, suvremenim istraživanjima došlo se do zaključaka da na pojavu i zadržavanje izgovornih poremećaja utječu brojni faktori, a samo su organski faktori najbolje uočljivi zbog pouzdanog pregleda građe izgovornih organa. Novija istraživanja također ukazuju i upozoravaju na veliki porast poremećaja izgovora. Ono što je iznenađujuće je uzrok porasta ovih poremećaja koji se ne pripisuje organskim promjenama već promijenjenim sociokulturalnim uvjetima života. Naime, komunikacija između odraslih i djece je sve rjeđa, a čak i djeca u krugu svojih vršnjaka premalo komuniciraju uživo već uglavnom putem pametnih telefona zbog čega poremećaj izgovora u dječjoj populaciji čak doseže brojku od 30% djece predškolske dobi te 12-16% osnovnoškolaca (Šimić, 2015).

Posokhova (2008) navodi da su funkcionalne dislalije uvjetovane slabošću neurodinamičkih moždanih procesa, uz uredan fiziološki sluh i ispravnu građu govornih organa. One se dijele na:

- 1. motoričku ili fonološku dislaliju,*
- 2. senzoričku ili fonemsku dislaliju,*
- 3. senzomotoričku dislaliju.*

Uzrok motoričke dislalije nedovoljna je pokretljivost i spretnost govornih organa uz uredan fonemski sluh, odnosno sposobnost slušnog zapažanja i razlikovanja akustičkih karakteristika glasova. Motorička dislalija česta je u slabašne i boležljive djece koja najčešće imaju opću nespretnost pokretljivosti izgovornih organa, posebno jezika.

Dijete sa senzoričkom vrstom dislalije dobro čuje, odnosno ima uredan fiziološki sluh, ali mu fonemski sluh nije dobro razvijen. Dijete akustički bliske glasove (npr. /s/ i /š/) zamjenjuje u govoru zbog nerazlikovanja akustičkih osobina tih glasova. Takva djeca uglavnom imaju slabo razvijeno slušno pamćenje, a pri slušnom opažanju brzo se iscrpljuju i gube pažnju.

Nije rijedak slučaj da je dislalija istodobno uvjetovana i senzoričim i motoričkim poteškoćama pa je tako osim nedovoljnog slušnog zapažanja otežano i formiranje čvrstih i jasnih kinestezija koje su nužne za ispravan izgovor. Tada dijete ima poteškoće u izgovoru, ali i neispravni kinestetički impulsi iz govornih organa šalju pogrešnu informaciju u mozak što negativno utječe na stvaranje fonemskog sluha.

Posokhova (2008) napominje kako se ne preporučuju dudu varalice jer umanjuju istraživačku aktivnost usmjerenu prema vanjskom svijetu te rad psihičkih procesa, a štetne su za razvoj govornih organa. Uzrokuju nepravilno formiranje vilica i zubi. Važan dio prevencije poremećaja izgovora su higijena zubi te dobra i kvalitetna ishrana. Štetne navike poput grizenja usnica i obraza te sisanje palca zbog nezadovoljene potrebe za sisanjem rezultiraju nepravilnim razvojem prednjih dijelova gornje i donje vilice.

Djetetu koje ima teškoće u izgovoru treba logopedska pomoć. Stručna logopedska pomoć ili logopedska terapija podrazumijeva niz specijaliziranih metoda i postupaka s ciljem korekcije poremećaja izgovora kod djeteta uz savjetodavni rad s roditeljima. Ono što roditelji i odgojitelji mogu učiniti za njega je da mu pružaju dobar govorni model, budu podrška djetetu i kad je ono samo svjesno svoje teškoće u izgovoru, da nikako ne ispravljaju dijete, jer kad bi moglo pravilno izgovarati, sigurno bi to i činilo. Bitno je ne posramljivati dijete zbog načina govora te ne dozvoliti drugima da to čine. Također je od značajne važnosti da roditelji i odgojitelji motiviraju dijete za dolazak na logopedsku terapiju, pohvale njegov trud i zalaganje tijekom terapije.

5. ISTRAŽIVANJE STUPNJA JEZIČNO-GOVORNOG RAZVOJA KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

5.1. Cilj i problem istraživanja

Problem istraživanja ogleda se u činjenici kako su djeca u današnjem svijetu u velikoj mjeri izložena medijskim sadržajima koji nisu primjereni njihovoj dobi i utoliko ne potiču njihov pravilan razvoj. To se odnosi, kako na probleme u psiho-fizičkom razvoju, tako i na sve veću pojavu teškoća u pravilnom razvoju govora; odnosno, u pravilnom izgovaranju glasova i usvajanju pravilnog izgovora i gramatike. Zasigurno mediji mogu imati i pozitivan učinak ukoliko se koriste na ispravan način. Sukladno navedenom problemu, postavljeni su sljedeći ciljevi istraživanja:

- ispitati roditelje djece rane i predškolske dobi u kojoj je mjeri kod njihove djece razvijen govor, imaju li govornih teškoća, u kojoj su mjeri njihova djeca izložena medijskim sadržajima te utvrditi koliko vremena roditelji provode u poticanju razvoja pravilnog govora i proširenja vokabulara kod djece, ispitati odgojitelje vrtića na području Grada Zagreba u kojoj mjeri djeca rane i predškolske dobi imaju razvijen vokabular te utvrditi koliko vremena odgojitelji provode u poticanju razvoja pravilnog govora kod djece.

5.2. Opis instrumenata istraživanja

Istraživanje je provedeno u srpnju 2023. godine. Glavni instrumenti istraživanja jesu dva anketna upitnika kojima se nastoji utvrditi stupanj razvoja govora kod djece predškolske dobi, odnosno, nastoji se utvrditi utjecaj suvremenih medija na razvoj govora. Jedan je anketni upitnik namijenjen odgojiteljima vrtića na području Grada Zagreba, a sastavljen je od dva dijela:

- u prvom dijelu upitnika obuhvaćene su demografske karakteristike ispitanika (spol, dob, stupanj obrazovanja, godine radnog iskustva i dr.),
- u drugom dijelu nastoje se prikupiti podaci o stupnju govorno-jezičnog razvoja sukladno kronološkoj dobi odgojne skupine u kojoj odgojitelj radi.

Drugi upitnik namijenjen je roditeljima, a sastavljen je od dva dijela:

- u prvom dijelu nastoje se prikupiti podaci o stupnju obrazovanja roditelja te spolu i dobi djeteta,
- u drugom dijelu upitnika prikupljaju se informacije stupnju o govorno-jezičnog razvoja djeteta te o količini vremena koju provodi koristeći digitalne medije.

Anketni upitnik je anonimn, a prikupljeni odgovori služe isključivo u svrhu izrade ovog diplomskog rada. Upitnik je ispitanicima distribuiran putem zatvorenih grupa na društvenoj mreži WhatsApp, a u koju su uključeni isključivo roditelji predškolske djece koja su navršila 6 godina. Kako bi ispunjavanje ankete bilo prilagođeno i putem računala i putem mobilnih telefona, koncept upitnika jednostavan je i ne sadrži tablice i slične elemente koji otežavaju pristup preko mobilnih uređaja.

5.3. Opis uzorka istraživanja

Planirani uzorak odgajatelja bio je 50, a također istraživanje se provodilo na planiranom uzorku 50 roditelja. No, istraživanju je pristupio manji broj ispitanika pa je tako prikupljeni broj odgovora odgojitelja 32, dok je prikupljeni broj odgovora roditelja 29. Od 32 prikupljena odgovora odgojitelja dobiveno je kako su svi ispitanici ženskog spola. Životna dob odgojitelja kreće se od 25 do 60 godina. Najveći broj ispitanika ima između 25 i 30 godina, odnosno njih 46,9% ili 15 odgojitelja. Potom je u najviše ispitanika životne dobi 30-35 godina, odnosno njih 9 ili 28,1%. Od 35 do 40 godina ima 12,5% odgojitelja, 3 odgojitelja imaju 40 do 45 godina, što znači da u najvećoj mjeri u predmetnom vrtiću rade mlađi odgojitelji. Iako je u anketnom upitniku ponuđena dob *više od 60 godina*, nitko do ispitanika nije pozitivno odgovorio na navedenu tvrdnju.

Upitnik namijenjen roditeljima popunjavali su roditelji predškolske skupine u kojoj su djeca s navršenih 6 godina. Temeljem prikupljenih odgovora roditelja, 80% ispitanika su osobe ženskog spola, dok je 20% ispitanika muškog spola. Najviše roditelja ima završenu višu stručnu spremu (41,7%) zatim srednju stručnu spremu (37,5%), a najmanje roditelja ima visoku stručnu spremu (20,8%). Od ukupnog broja ispitanika 40% ima dijete muškog spola, dok 60% ispitanika ima djevojčice. Najveći broj djece napunio je 6 godina, 2% djece ima 5,5

godina te 1% djece ima navršenih 7 godina. Polovica ispitanika odgovorila je kako je njihovo dijete prvu smislenu riječ izgovorilo u dobi od jedne godine, 31% ispitanika odgovorio je da je dijete prvu smislenu riječ izgovorilo u dobi od 1,5 godine a ostali broj odgovora raspršen je na razdoblje od dvije do tri godine života djeteta.

5.4. Rezultati istraživanja

U prvom dijelu poglavlja *Rezultati istraživanja* prikazani su rezultati upitnika namijenjenog odgojiteljima, dok su u drugom dijelu poglavlja prikazani rezultati upitnika namijenjenog roditeljima.

5.4.1. Odgovori odgojitelja

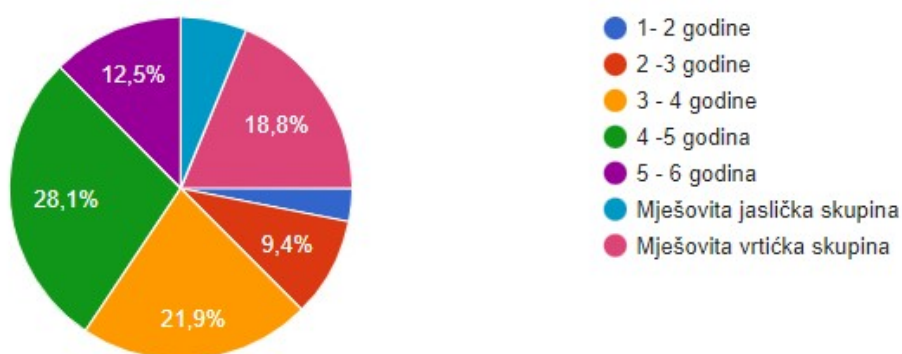
Nakon demografskih podataka ispitanici su odgovarali na pitanja o profesionalnom identitetu.

Na pitanje o trajanju radnog staža, najveći broj ispitanika radi ima 1-5 godina radnog iskustva (47%), što je očekivano obzirom da je najveći postotak ispitanika životne dobi 25-30 godina. 37,5% ispitanika odgovorilo je kako ima 6-10 godina radnog iskustva, 6,3% ispitanika ima 11-15 godina radnog iskustva, dok je najmanje ispitanika s više od 15 godina radnog iskustva. Više od polovice ispitanika (53,1%) ima završenu višu školu, dok 46,9% ispitanika ima završenu visoku školu. Iako je u pitanju o stupnju završenog obrazovanja kao odgovor bilo moguće odabrati srednju školu, nitko od ispitanika nije dao taj odgovor.

Odgovori na pitanje o dobnoj skupini u kojoj ispitanici rade dosta su raspršeni. Najveći broj ispitanika (28,1%) radi u odgojnoj skupini gdje je dob djece 4-5 godina. Potom 21,9% ispitanika radi u skupini gdje je dob djece 3-4 godine. U mješovitoj vrtićkoj skupini radi 18,8% ispitanika, 12,5% ispitanika radi u skupini gdje djeca imaju 5-6 godina. Najmanji broj ispitanika (1 ispitanik) radi u skupini gdje djeca imaju 1-2 godine.

Dobna skupina djece u kojoj radite

32 odgovora

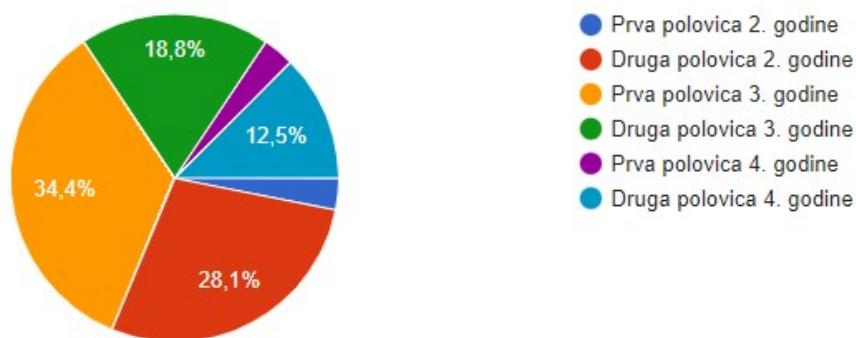

Grafikon 1. Dobna skupina djece u kojoj ispitanici rade

Sljedećim se pitanjem nastojao se doznati stav ispitanika u kojoj dobi djeca značajno proširuju vokabular i usvajanje gramatike.

U kojem kronološkom dobu kod djece u odgojnoj skupini primjećujete naglo širenje rječnika i usvajanje gramatičnosti?

32 odgovora

Grafikon 2. Stav ispitanika o dobi širenja rječnika i usvajanju gramatike kod djece

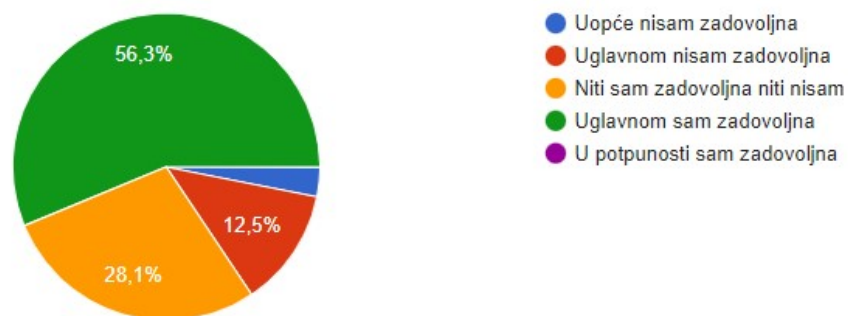
Većina ispitanika (34,4%) navodi kako je to u prvoj polovici treće godine, dok 28,1% ispitanika navodi kako je širenje rječnika zamjetno u drugoj polovici druge godine. Nešto manji broj ispitanika (18,8%) širenje rječnika i usvajanje gramatike primjećuje u drugoj

polovici treće godine, ili čak u drugoj polovici četvrte godine. Zanimljivo postotak ispitanika smatra da se nagli razvoj rječnika i gramatike odvija prije prve polovice druge godine i nakon druge polovice četvrte godine.

Više od polovice ispitanika (56,3%) stavlja je da roditelji podržavaju razvoj govora djeteta u nedovoljnoj mjeri, dok manje od polovice ispitanika (43,8%) ispitanika smatra da roditelji u nedovoljnoj mjeri potiču jezični razvoj djeteta. Iako je na ovo pitanje bio ponuđen odgovor uopće ne podržavaju, nitko od ispitanika nije odgovorio potvrdno. Više od polovice ispitanika (56,3%) zadovoljno je govornim razvojem skupine u kojoj radi, no s druge strane velik postotak ispitanika uglavnom nije zadovoljan i niti je zadovoljan niti nije. Tek jedan ispitanik uopće nije zadovoljan, dok nitko od ispitanika nije u potpunosti zadovoljan govornim razvojem skupine u kojoj radi.

Koliko ste zadovoljni govornim razvojem Vaše odgojne skupine?

32 odgovora

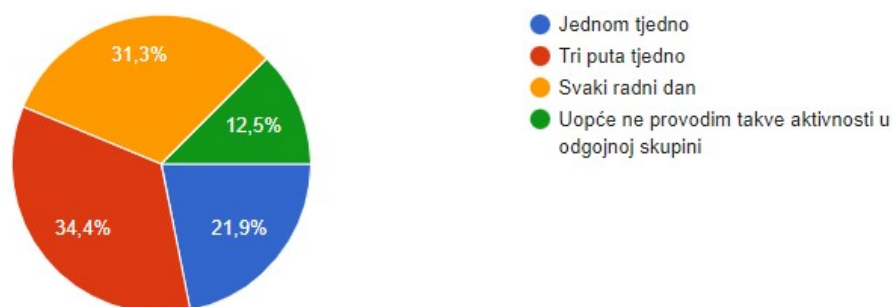

Grafikon 3. Stav ispitanika o postignutom stupnju govornog razvoja kod djece

Iznenadjujući je podatak kako je kod velikog broja djece dijagnosticirana neka govorna poteškoća. Čak 56,3% ispitanika odgovorilo je kako je kod djece iz skupine u kojoj rade dijagnosticirana govorna teškoća, dok je manji broj ispitanika (43,8%) odgovorio kako kod djece iz skupine nije dijagnosticirana nikakva govorna teškoća.

Koliko često u odgojnoj skupini na tjednoj bazi provodite strukturirane aktivnosti za razvoj govora?

32 odgovora

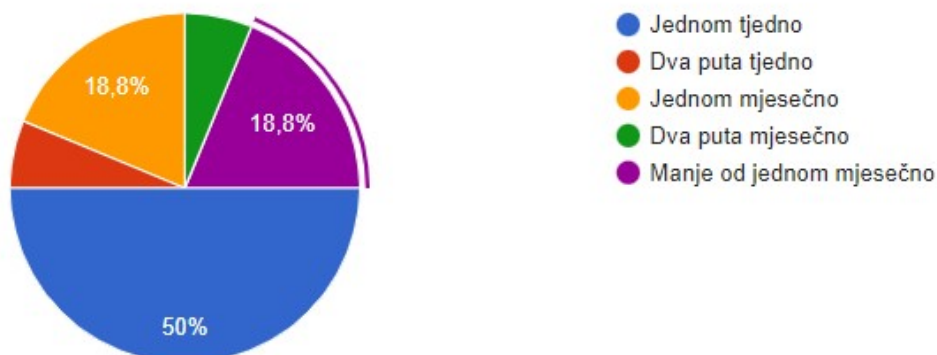
Grafikon 4. Učestalost provođenja strukturiranih aktivnosti za razvoj govora

Od najčešćih govornih teškoća odgojitelji navode; mucanje, nepravilan izgovor, gutanje slova, kašnjenje u usvajanju govora i rotacizam. Velik broj ispitanika provodi strukturirane aktivnosti za razvoj govora na tjednoj bazi, dok 12,5% ispitanika uopće ne provodi takve vježbe.

Na pitanje koje metode rada ispitanici provode s djecom koja imaju govorne poteškoće, većina ispitanika (43,8%) odgovara da su to jezične igre, zatim razgovor (25%), igre prstićima (12,5%), a u najmanjoj mjeri su to glazbene aktivnosti i rad s logopedom koji (kako su izjavili ispitanici) gotovo da i ne dolazi. Polovica ispitanika (50%) odgovorila je kako djeca kojoj su utvrđene poteškoće u razvoju tretmane s logopedom ima jednom tjedno, jednom mjesečno ili manje odgovorilo je po 18,8% ispitanika, dok su po dva ispitanika (ili po 6,3%) odgovorila da djeca s teškoćama na tretmane s logopedom odlaze dva puta tjedno, odnosno dva puta mjesečno.

Koliko često djeca s dijagnosticiranom govornom teškoćom imaju logopedske tretmane?

32 odgovora

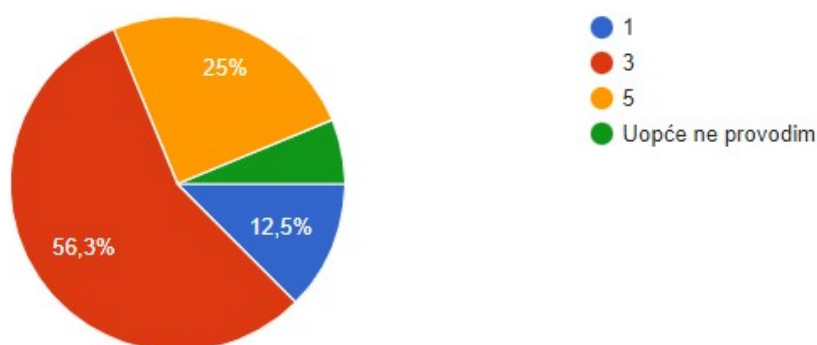

Grafikon 5. Učestalost logopedskih tretmana s djecom kojoj su dijagnosticirane govorne teškoće

Na pitanje o učestalosti interaktivnog čitanja priče u dobnoj skupini većina ispitanika odgovara kako takve aktivnosti provodi tri puta tjedno, dok dva ispitanika takve aktivnosti poticanja razvoja govora ne provode nikada.

Koliko puta na tjednoj bazi provodite aktivnost interaktivnog čitanja priče u odgojnoj skupini?

32 odgovora

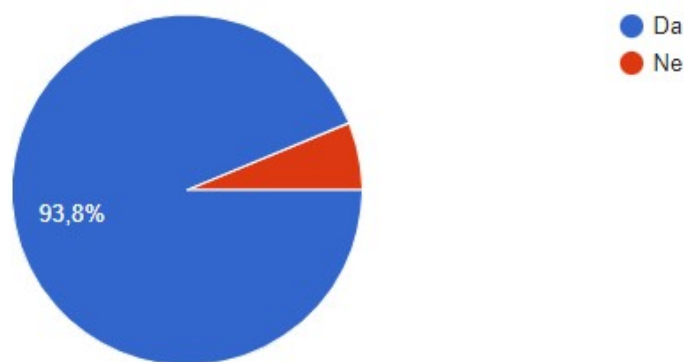

Grafikon 6. Učestalost provođenja aktivnosti interaktivnog čitanja priče u odgojnoj skupini

Čak 84,4% ispitanika smatra kako im je potrebno dodatno usavršavanje kako bi bili kompetentniji i kvalitetnije radili s djecom kojima je dijagnosticiran govorni poremećaj, dok tek 5 ispitanika (odnosno 15,6%) smatra kako im dodatno usavršavanje nije potrebno. Većina odgojitelja koristi medije u razvoju govora predškolskog djeteta; 43,8% ispitanika to čini jednom na tjedan, 21,9% ispitanika medije u razvoju govora koristi tri puta na tjedan, 12,5% ispitanika ih koristi svakodnevno, dok ih 21,9% ne koristi uopće. Velika većina ispitanika (87,5%) smatra kako je korištenje medijskih sadržaja korisno za razvoj govora djeteta predškolske dobi, dok je ostali udio raspoređen na stavove kako za razvoj govora u vrtiću postoje i bolje metode, primjerice digitalne slikovnice koje djeca sam izrađuju, čime ih se potiče na pričanje priča. Velika većina ispitanika (93,8%) smatra kako su djeca kod kuće previše izložena neprimjerenom medijskom sadržaju koji negativno utječe na razvoj govora, dok mali broj ispitanika (njih dvoje odnosno 6,3%) smatra kako djeca nisu previše izložena neprimjerenom medijskom sadržaju koji negativno utječe na razvoj govora.

Smatrate li da su djeca kod kuće previše vremenski izložena needukativnom i neprimjerenom medijskom sadržaju koji negativno utječe na razvoj govora?

32 odgovora

Grafikon 7. Stav ispitanika o štetnom utjecaju medija na razvoj govora

Posljednje pitanje u anketnom upitniku namijenjenom odgojiteljima bilo je otvorenog tipa, odnosno, ispitanici su mogli napisati odgovore, mišljenja i stavove. Odgovor na ovo pitanje bio je opcionalan, a prikupljeno je 9 odgovora ispitanika. Pitanje je glasilo: *Koji su Vaši prijedlozi za stručne timove i stručne suradnike za poboljšanje*

razvoja govora kod djece predškolske dobi u vrtićkim ustanovama? U tablici 3 prikazani su odgovori ispitanika.

Tablica 3. Prijedlozi za poboljšanje razvoja govora kod djece predškolske dobi

Redni br. odgovora	Vaši prijedlozi za stručne timove i stručne suradnike za poboljšanje razvoja govora kod djece predškolske dobi u vrtićkim ustanovama
1.	Povećanje broja logopeda te omogućiti njihov rad unutar skupine, ne samo obavljanje testiranja i procjene, postojeći logopedi rade druge poslove, a djeca ostanu zakinuta jer ih gotovo i nema u skupini
2.	Zajednička suradnja s odgojiteljima i roditeljima
3.	Upute roditeljima na čemu raditi s djecom
4.	Veći broj stručnih suradnika, više tretmana s pojedinim djetetom
5.	Više angažiranosti za rad s djecom s teškoćama
6.	Nemam prijedlog za stručni tim, ali imam za zakonodavce. U o-o ustanovi nije dovoljan jedan logoped
7.	Prevelike su odgojne skupine da bismo kvalitetno provodili program odgoja i obrazovanja. Premalo je radnika odgojitelja, premalo logopeda na broj djece koja su u potrebi za tretmanom
8.	Savjetovanje i usmjerivanje odgojitelja, više provoditi vremena s djecom s takvom poteškoćom i pratiti njihov razvoj, prijedlog aktivnosti za govornojezični razvoj
9.	Kohezija stručnog tima u pristupanju problema govorne poteškoće

5.4.2. Odgovori roditelja

Nakon demografskih podataka anketni upitnik za roditelje sadržavao je sljedeća pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Prvo pitanje je glasilo: *Koje glasove djeca u dobi od 5 godina najčešće nepravilno izgovaraju?* Odgovori su prikazani u tablici 4.

Tablica 4. Glasovi koje djeca u dobi od 5 godina nepravilno odgovaraju

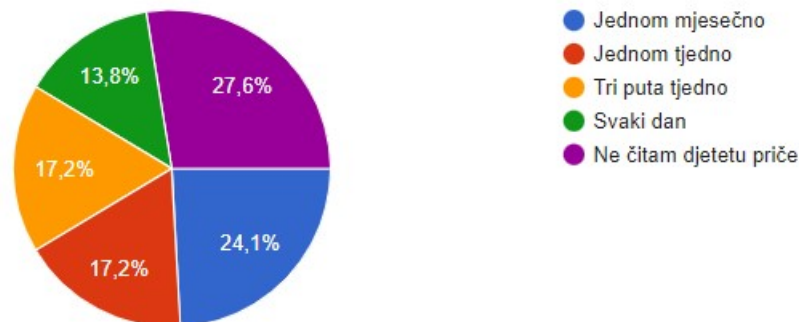
Broj odgovora	Koje glasove djeca u dobi od 5 godina najčešće nepravilno izgovaraju?
15	R, LJ
8	Č, Ć, Ž
6	Đ, DŽ

Kako je prikazano u tablici, najveći broj ispitanika odgovorio je kako djeca najčešće nepravilno izgovaraju glasove *r* i *lj*, potom glasove *ć*, *č*, *ž* te *đ* i *dž*.

Rezultati roditeljskog istraživanja o učestalosti čitanja priča pokazuju kako najveći postotak roditelja (27,6%) djeci nikada ne čita priče, 24,1% ispitanih roditelja djeci čita priča jednom tjedno, po 17,2% ispitanika djeci čita priče jednom tjedno odnosno tri puta tjedno, dok najmanji broj roditelja, odnosno njih tek 13,8% djeci čita priče svaki dan.

Koliko često djeci čitate priče?

29 odgovora

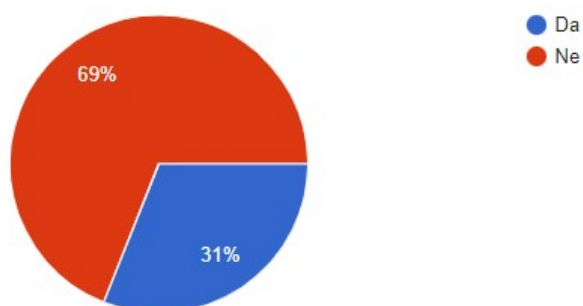

Grafikon 8. Učestalost čitanja priča djeci predškolske dobi

Očekivano, najveći broj roditelja odgovorio je kako njihovo dijete ne izgovara pravilno sve glasove u dobi od 6 godina.

Da li Vaše dijete prije polaska u školu u dobi od 6 godina pravilno izgovara sve glasove?

29 odgovora

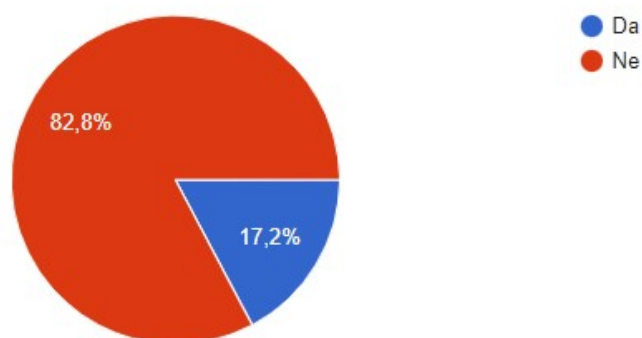

Grafikon 9. Stav o pravilnom izgovoru glasova u dobi od 6 godina

Nadalje, 82,8% roditelja odgovara kako se njihovo dijete u dobi od 6 godina ne izražava pravilno i gramatičko točno. Tek 17,2% roditelja navodi kako se njihovo dijete izražava pravilno i gramatički točno.

Da li se Vaše dijete prije polaska u školu u dobi od 6 godina pravilno i točno gramatički izražava?

29 odgovora

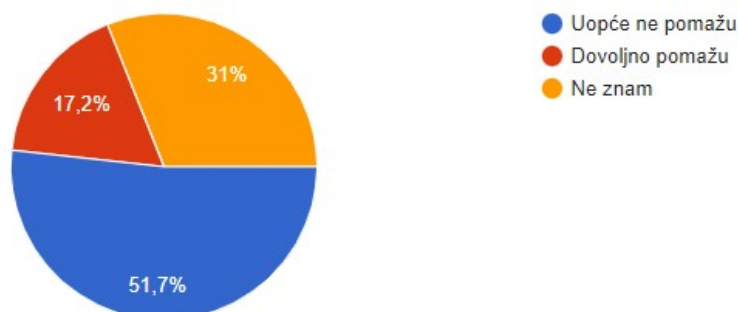
Grafikon 10. Stav o pravilnom izražavanju djeteta u dobi od 6 godina

Na pitanje o utjecaju Interneta i medijskog sadržaja na razvoj govora, najveći broj ispitanika izražava stav kako medijski sadržaji uopće ne pomažu razvoja govora, 17,2% ispitanika smatra.

Da pomažu 69%, dok 31% ispitanika nema stav o tome pomažu ili medijski sadržaji ili ne.

Koliko smatrate da Internet i medijski sadržaji pomažu u razvoju govora Vašeg djeteta?

29 odgovora

Grafikon 11. Stav o utjecaju medijskog sadržaja na razvoj govora

Na pitanje potiče li se razvoj govora u vrtićkoj ustanovi koju dijete pohađa, većina ispitanika (55,2%) smatra kako nema dovoljno aktivnosti. Tek 44,8% smatra da ima dovoljno aktivnosti za poticanje razvoja govora. Posljednje pitanje u upitniku za roditelje bilo je otvorenog tipa i opcionalno pa su roditelji (koji smatraju da nema dovoljno poticajnih aktivnosti) mogli opisno odgovoriti prijedloge za popravak takve vrste problema. Odgovori su prikazani u tablici 5.

Tablica 5. Prijedlozi za aktivnosti koje pomažu razvoju govora

Redni br. odgovora	Molim Vas napišite prijedloge za aktivnosti koje pomažu razvoja govora kod predškolske djece
1.	Češći logopedski tretmani
2.	Potrebno je više čitati i pričati s djecom te ih poticati na pripovijedanje
3.	Odgojitelji se više trebaju usmjeriti na poticanje govora uz pomoć medija
4.	Treba smanjiti broj djece u grupama kako bi odgojitelji mogli više vremena posvetiti svakom djetetu. Odgojitelji se trebaju neprestano educirati
5.	Više raznih igara

Ovim pitanjem završeno je istraživanje o stupnju govorno-jezičnog razvoja predškolske djece.

5.5. Rasprava istraživanja

Anketiranje nije polučilo očekivane rezultate u kontekstu odaziva na istraživanje, no unatoč manjem broju ispunjenih anketa, prikupljeni odgovori dostatni su za donošenje pojedinih zaključaka. Temeljem provedenog istraživanja dobivena su saznanja koja prije svega pružaju uvid u percepciju odgojitelja o govorno-jezičnom razvoju predškolske djece. Prije svega, istraživanjem koje se odnosi na odgojitelje utvrđeno je kako u odgojnim skupinama rade odgojiteljice mlađe životne dobi (25-30 godina) i u najvećoj mjeri imaju višu stručnu spremu. Odgajateljice rade u grupama u kojima su dobne skupine djece od godinu dana do polaska u školu. Temeljni cilj ovog istraživanja bio je utvrditi tijek i stupanj razvoja govora kod djece rane i predškolske dobi. Većina odgojiteljica navodi kako primjećuje naglo širenje rječnika i usvajanje gramatike u dobi od druge polovice druge godine do druge polovice treće godine, čime se dolazi do zaključka kako je to razdoblje najosjetljivije za govorno-jezični razvoj. U skladu s tim, u tome je razdoblju posebnu pažnju potrebno posvetiti strukturiranim aktivnostima koje potiču razvoj govora.

Iznenadjujući su pojedini odgovori prema kojima odgajateljica ne provode nikakve aktivnosti s djecom kojima bi poticale i unaprijedile njihov govorno-jezični razvoj; primjerice, zabilježeno je kako određeni broj odgajateljica ne provodi aktivnost interaktivnog čitanja. Iako su takvi odgovori u manjini, ipak smatram da treba poraditi na uvođenju takvih metoda u sve dobne skupine. Jer kako je navedeno u teorijskom dijelu, brojna su istraživanja pokazala kako je kod razvoja govora potrebno što više s djecom razgovarati, poticati razvoj govora, čitati priče, poticati pripovijedanje. Nadalje, utvrđeno je kako velik postotak djece ima dijagnosticiranu neku govornu teškoću, a moguć razlog za to leži u činjenici da su današnja djeca u velikoj mjeri izložena Internetu i gledanju medijskih sadržaja koji ne potiču razvoj govora, već sasvim suprotno, imaju negativne posljedice na razvoj djeteta. Takvi problemi nažalost su često prepoznati naknadno, a utoliko je potrebno provoditi intenzivniju rehabilitaciju.

Ovdje se javlja i drugi problem a to je nedovoljan broj logopeda i premali broj tretmana kojima se govorni poremećaji ispravljaju. Problem neadekvatnog govorno-jezičnog odgoja moguće leži i u činjenici da odgojiteljice nisu dovoljno kompetentne za provođenje aktivnosti koje unaprijeđuju razvoj govora. Navedeno potvrđuje i stav odgojiteljica; čak 84,4%

odgojiteljica smatra da im je potrebno dodatno usavršavanje. Većina odgajateljica nije zadovoljna razvojem govora u dobnim skupinama djece, a kao jedan od problema smatraju i loš pristup roditelja koji omogućuju djeci pristup medijskim sadržajima neprimjerenima za poticanje govornog razvoja.

S druge strane, istraživanjem su prikupljeni i stavovi roditelja predškolske skupine koju pohađaju djeca u dobi od šest godina. Očekivano, većina roditelja tvrdi kako je njihovo dijete prvu smislenu riječ izgovorilo u dobi od godinu dana, što se, prema ranije navedenim literaturnim izvorima, smatra urednim razvojem. Teškoće u govorno- jezičnom razvoju javljaju se u kasnijoj dobi, otprilike nakon treće ili četvrte godine, kada djeca postanu u prevelikoj mjeri izložena medijima i sadržajima koji nisu primjereni njihovoj dobi i ne potiču njihov razvoj. Kao glavni problemi ističu se nepravilan izgovor (djeca najčešće nepravilno izgovaraju glasove *r, lj, ć, č, ž te đ i dž*), a moguć razlog leži u činjenici da roditelji ne provode aktivnosti koje potiču razvoj govora; primjerice, istraživanjem je dobiveno kako 27,6% roditelja djeci nikada ne čita priče, a također mali broj roditelja djeci redovito čita. Roditelji su svjesni kako se njihovo dijete u dobi od 6 godina ne izražava gramatički pravilno, a svjesni su kako Internet i medijski sadržaji ne pomažu u razvoju govora. Ipak, većina djece izložena je takvim sadržajima. Iako se u ovom istraživanju nisu ispitivali razlozi zašto roditelji omogućavaju stalnu dostupnost medija djeci iako znaju da ne bi trebali, za pretpostaviti je kako su u suvremenom svijetu roditelji prezaposleni i opterećeni poslom i takva im svakodnevica ne dopušta kvalitetno provođenje vremena s djecom.

Isto tako, roditelji smatraju da je razvoj govora u odgojno-obrazovnoj ustanovi nedovoljan, a kao glave probleme navode prevelike grupe u kojima se odgojitelj ne može posvetiti djetetu pa sukladno tomu smatraju kako bi se broj djece u grupama trebao smanjiti, a odgojitelji neprestano educirati. Roditelji iskazuju stav kako odgojitelji trebaju više čitati i pričati s djecom, poticati pripovijedanje te kreirati igre koje potiču razvoj govora. Smatraju također da je nužan veći broj logopeda koji bi sustavno radili s djecom, jer činjenica je da sve veći broj ima govorne teškoće.

6. ZAKLJUČAK

Tijek razvoja jezika i govora snažan je pokazatelj ukupnog djetetovog razvoja, no njega mogu narušiti različiti rizični čimbenici kao što je prijevremeno rođenje, niska porođajna težina, oštećenje sluha, moždana krvarenja, zanemarivanje djeteta, a u današnjem digitalnom dobu naglasak je i na negativnom utjecaju medija. Sve navedeno pokazuje se rizičnim za primjeren jezično-govorni razvoj kojeg treba stalno poticati. Dijete traži pozornost i strpljivost odraslih. Oni moraju biti govorni uzori djetetu, stvarati pozitivno emocionalno ozračje slobode, povjerenja i ljubavi, na vrijeme prepoznati njegove mogućnosti te pomoći da ih neprestano oplemenjuje i razvija. Dobro je poznato da djeca najviše od svega na svijetu vole igru. Zato se u procesu poticanja njihova jezično-govornog razvoja trebaju koristiti posebno razrađene logopedске igre, koje služe razvijanju slušne pažnje, poboljšanju izgovora, stabiliziranju glasa, proširivanju vokabulara te pomoću kojih djeca uče povezivati izgovorene riječi s predmetom ili slikom, uče pravilno oblikovati rečenice i smisleno odgovarati na pitanja.

Istraživanjem provedenom u ovom radu dobiveno je kako su kod velikog broja djece utvrđene teškoće u govornom razvoju, a isto se pripisuje negativnom utjecaju medija kojima su djeca izložena. Istraživanje bi moglo poslužiti kao polazišna točka za buduće istraživanje kojim bi se utvrdio stupanj usvojenosti medijske pismenosti kod roditelja, jer jasno je da samo kompetentni roditelji mogu pravilno usmjeravati djetetov razvoj. Živimo u digitalnom dobu i djecu je nemoguće odvojiti od medija, no barem bi sadržaji kojima su izloženi trebali biti primjereni njihovoj dobi i poticati njihov razvoj na svim razinama.

Temeljem istraživanja također se dolazi do zaključka kako je nužno osigurati veći broj logopeda i redovitiji tretman barem kod one djece kojima su teškoće utvrđene. No, svakako bi bilo bolje i preventivno djelovati što se može postići s učestalijim aktivnostima koje potiču pravilan govorno-jezični razvoj, neovisno o dobnoj skupini koju dijete u vrtiću pohađa.

7. LITERATURA

1. Andrešić, D., Benc Štuka, N., Gugo Crevar, N., Ivanković, I., Mance, V., Tambić, M. (2010). *Kako dijete govori*. Zagreb: Planet Zoe d.o.o.
2. Berman, R. A. (2007). *Developing language knowledge and language use across adolescence*. Amsterdam: John Benjamins
3. Bežen. A. (2002) *Metodički pristup početnom čitanju i pisanju na hrvatskom jeziku*. Zagreb: Profil
4. Chomsky, C. (1969). *The Acquisition of Syntax in Children From 5 to 10*. Cambridge: MIT Press
5. Diamond, M. (2006). *Čarobno drveće uma: kako razvijati inteligenciju, kreativnost i zdrave emocije od rođenja do adolescencije*. 2. dopunjeno izdanje. Zagreb: Ostvarenje
6. Herljević, I. (2002). *Govor, ritam, pokret. Pjesme i igre za razvoj govora*. Zagreb: Ostvarenje d.o.o
7. Hržica, G. i Peretić, M. (2015). *Što je jezik? Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
8. Hunski, M. (1988). Govorni poremećaji (dislalije) i ortodontske anomalije. *Acta stomatologica Croatica*, 22 (4), 251-259
9. Jing, M., Ye, T., Kirkorian, H.L., Mares, M.L. (2023). Screen media exposure and young children's vocabulary learning and development: A meta-analysis. *Child development* 94 (5), 1398-1418.
10. Kuvač, J. (2007). Usvajane prvog jezika: uredan jezični razvoj u: Cvikić, L. *Proučavanje hrvatskog kao nematerinskog jezika u predškoli i školi s posebnim osvrtom na poučavanje govornika bajaškoga romskoga*. Zagreb: Profil International
11. Kuvač Kraljević i Kologranić Belić (2015). *Rani jezični razvoj*. Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

12. Kuvač Kraljević i Olujić, M. (2015). *Kasni jezični razvoj*. Priručnik za prepoznavanje i obrazovanje djece s jezičnim teškoćama. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet
13. Pašica, A. i Turza-Bogdan, T. (2020). O medijima i govorno-jezičnome razvoju djece s roditeljskog motrišta. *Hrvatski*, 18 (1-2), 73-92
14. Posokhova, I. (2002). *Govor, ritam, pokret*. Pjesme i igre za razvoj govora. Zagreb: Ostvarenje d.o.o.
15. Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece*. Priručnik za roditelje. Buševac: Ostvarenje d.o.o.
16. Posokhova, I. (2010). *200 logopedskih igara*. Zagreb: Planet Zoe
17. Šimić, M. (2015). *Učestalost i vrste dislalija u djece pred polazak u školu*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
18. Šišnović, I., (2011). Odgojno-obrazovna vrijednost slikovnice. Dijete, vrtić, obitelj. *Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. 17 (66), 8-9
19. Škarić, I. (1998). Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje. Mladost, Zagreb, 1988. *Govor*, 5 (1), 97-99
20. Štajdohar, B. (2018). Jezik kao sigurnosni činitelj i hrvatski standardni jezik. *Jezik*, 65 (1), 36-40.
21. Velički, V. (2013). *Pričanje priča-stvaranje priča: Povratak izgubljenom govoru*. Zagreb: Alfa
22. Vrsaljko, S. i Paleka, P. (2018). Pregled ranoga govorno-jezičnoga razvoja. *Magistra Iadertina*, 13 (1), 139-159
23. Vuletić, D. (1987). *Govorni poremećaji: Izgovor*. Zagreb: Školska knjiga
24. Ward Platt, M. (2010). *Čudesne godine*. Zagreb: Mozaik knjiga

Web izvori

25. Jotdar, A. Anatomy of Larynx. <https://www.slideshare.net/ARIJIT8891/anatomy-of-the-larynx-by-arijit>
26. Radeljak, A. (2016). Utjecaj medija na djecu. : <http://www.roditelji.hr/vrtic/utjecaj-medijana-djecu/>
27. Svijet beba. <https://www.svijet-beba.hr/index.php?menu=36&search=slikovnice>

8. POPIS SLIKA, TABLICA I GRAFIKONA

Slika 1. Govorni organi (artikulatori)	5
Slika 2. Vremenski prikaz razdoblja dječjeg razvoja	6
Slika 3. Prikaz jezičnog razdoblja od 1. do 5. godine	8
Slika 4. Primjeri suvremene slikovnice	18
Tablica 1. Pojava ispravnog izgovor glasova u odnosu na dob djeteta	12
Tablica 2. Rast fonda riječi od prve do četvrte godine	12
Tablica 3. Prijedlozi za poboljšanje razvoja govora kod djece predškolske dobi	35
Tablica 4. Glasovi koje djeca u dobi od 5 godina nepravilno odgovaraju	36
Tablica 5. Prijedlozi za aktivnosti koje pomažu razvoju govora	38
Grafikon 1. Dobna skupina djece u kojoj ispitanici rade	29
Grafikon 2. Stav ispitanika o dobi širenja rječnika i usvajanju gramatike kod djece	30
Grafikon 3. Stav ispitanika o postignutom stupnju govornog razvoja kod djece	31
Grafikon 4. Učestalost provođenja strukturiranih aktivnosti za razvoj govora	31
Grafikon 5. Učestalost logopedskih tretmana s djecom kojoj su dijagnosticirane govorne teškoće	32
Grafikon 6. Učestalost provođenja aktivnosti interaktivnog čitanja priče u odgojnoj skupini	33
Grafikon 7. Stav ispitanika o štetnom utjecaju medija na razvoj govora	34
Grafikon 8. Učestalost čitanja priča djeci predškolske dobi	36
Grafikon 9. Stav o pravilnom izgovoru glasova u dobi od 6 godina	37
Grafikon 10. Stav o pravilnom izražavanju djeteta u dobi od 6 godina	37
Grafikon 11. Stav o utjecaju medijskog sadržaja na razvoj govora	38

IZJAVA O IZVORNOSTI RADA

Izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Vlastoručni potpis studenta